

Tìm Hiểu Nhạc Cụ Họ Màng Rung

Nhạc cụ màng rung là một trong bốn họ nhạc cụ thuộc kho tàng nhạc cụ truyền thống, bao gồm: nhạc cụ họ dây, nhạc cụ họ hơi, nhạc cụ tự thân vang và nhạc cụ màng rung. Cũng giống như các họ nhạc cụ khác, nhạc cụ màng rung phong phú, đa dạng về chủng loại với kích cỡ to nhỏ khác nhau, và luôn gắn bó chặt chẽ với đời sống sinh hoạt của người dân Việt Nam từ những ngày hội, ngày lễ cho tới những hình thức nghệ thuật.

Nhạc cụ màng rung một mặt da được phân bố chủ yếu ở dân tộc Kinh và dân tộc Chăm. Mặc dù với số lượng không nhiều nhưng mỗi nhạc cụ lại có những cấu tạo riêng đặc trưng cho từng vùng văn hóa, ở người Việt có trống da trâu, trống mo cau, trống mảnh, trống bộc, trống chùa... còn người Chăm, trống một mặt da chỉ duy nhất có một loại đó là chiếc trống Paranung truyền thống. Khác với nhóm nhạc cụ màng rung một mặt da, nhạc cụ màng rung hai mặt da đa dạng và phong phú hơn rất nhiều. Ta có thể kể đến như trống cổ bộ, trống cái, trống cơm, trống bản của người Việt; coong của người Thái, hơgor của người Êđê; Ghinăng của người Chăm... mỗi loại trống có cấu tạo khác nhau và cách thức tác động lên trống để tạo ra âm thanh cũng rất khác nhau.

ở bất kỳ một dân tộc nào cũng có hai cách đánh trống là vỗ bằng tay và đánh bằng dùi, sự tác động ấy đã tạo ra những âm thanh trầm bổng khác nhau, là những âm hưởng không thể thiếu trong cộng đồng mỗi dân tộc; trong lễ hội của người Tây Nguyên, hay trong đời sống sinh hoạt của người Chăm... Trống là nhạc cụ rất quan trọng trong sinh hoạt đời thường của người dân Việt Nam, với chức năng thông báo, trống là công cụ hữu hiệu để tập hợp và truyền tin trong cộng đồng làng xã. Cũng có khi nó tham gia vào các dân nhạc đệm trong các vũ đạo, và đôi lúc còn là cầu nối hữu hiệu giữa con người với trời đất, tiếng trống tựa như những thông điệp của con người, cầu mong cho mưa thuận gió hòa, cho mùa màng được tốt tươi, cho nhà nhà được ấm no, hạnh phúc. Nhạc cụ màng rung đã thể hiện sự kết nối chặt chẽ trong sinh hoạt của mỗi cộng đồng dân tộc và trong mỗi dân tộc lại có những nhạc cụ màng rung đặc trưng mang sắc thái riêng.

Bên cạnh trống sấm, người Việt còn có trống cái, một loại trống gõ hai mặt da. Trống cái có mặt trong đời sống hàng ngày với nhiệm vụ thông báo, tập hợp cộng đồng... và đặc biệt hơn, trống cái trực tiếp tham gia vào những buổi tế lễ với chức năng chuyển thông điệp của nhà chùa về mặt thời gian tới các tầng ni phật tử. Khi đã vào chính thức buổi lễ, cùng với chuông, mõ, trống để... trống cái lại có nhiệm vụ điểm nhịp cho thiện nam tín nữ tụng kinh hành lễ. Đến khi trống tham gia vào các hình thức nghệ thuật thì nó lại trở thành nhạc cụ mang tính chất nghệ thuật rất cao. Điển hình như trong hát xẩm, các nghệ nhân thường sử dụng một loại trống một mặt da tang mỏng gọi là trống xẩm hay trống mảnh. Khi đánh trống, một tay nghệ nhân cầm trống tỳ lên đùi, một tay sử dụng dùi gõ lên mặt trống tạo ra những âm sắc khác nhau với tiết tấu tinh tế và sôi động. Hay trong nghệ thuật Tuồng, trống chiến giữ một vị trí thống soái. Trống chiến là loại trống gõ hai mặt có đường kính khoảng 36 cm, chiều cao của tang trống khoảng 38 cm. Với âm thanh rộn ràng, khỏe vang, kết hợp cùng kỹ thuật diễn tấu phong phú, trống chiến có thể biểu hiện được nhiều trạng thái tình cảm phù hợp với diễn xuất của các nhân vật trên sân khấu.

Trống Ghi nằng là loại trống dài đặt ngang, thường được dùng một cặp: một đực và một cái. Ghi nằng có hai mặt, một mặt bịt bằng da trâu còn mặt kia được bịt bằng da nai, tang trống hình ống, thường được làm bằng loại gỗ có thể là gỗ chắc hoặc gỗ bằng lăng. Khi đánh trống Ghi nằng bao giờ cũng là hai chàng trai ngồi đối diện, đặt trống ngược chiều nhau, một mặt tiếp đất, một mặt đưa lên trời. Người Chăm quan niệm trống phải có mặt âm và mặt dương. Mặt dương vỗ bằng tay, mặt âm đánh bằng dùi, tạo ra hai âm sắc hòa quyện vào nhau, đó là âm sắc của đất và âm sắc của trời. Âm thanh ấy gắn bó chặt chẽ với cuộc đời của người Chăm từ khi sinh ra cho đến khi mất đi. Ta thường thấy Ghi nằng được sử dụng để biểu diễn song tấu, hòa cùng Paranung tham gia trong dàn nhạc dân tộc Chăm, và cũng có khi được đệm trong múa hát. Cùng với trống Ghi nằng, người Chăm còn có nhiều loại trống nữa trong đó có trống Paranung,

loại trống vỗ một mặt được bịt bằng da nai, tang trống được tết bằng dây mây. Trống Paranung được dựng trên đùi, vỗ bằng hai bàn tay và chủ yếu bằng những ngón tay bật rất mạnh, nhanh với những tiết tấu phức tạp. Âm thanh của Paranung giòn nhưng ít vang, Paranung thường được biểu diễn song tấu cùng kèn Saranai, tham gia vào các dàn nhạc, cũng có lúc lại thấy tiếng trống hòa quyện vào giọng kể âm áp của người già về những câu chuyện cổ xưa của dân tộc.

Với đồng bào các dân tộc thiểu số vùng Cao nguyên, nhạc cụ họ màng rung cũng khá phong phú, tiêu biểu là Hơgor tuôn, loại trống gỗ hai mặt da, thân trống được đục từ một đoạn gỗ tròn có đường kính từ 50 - 80 cm. Trống thường xuất hiện trong những ngày hội, ngày lễ do hai người dùng một chiếc đòn tre vừa khiêng vừa đánh, vừa múa theo tiết tấu của điệu nhạc.

Âm sắc của trống vùng cao Tây Nguyên đối lập với âm sắc trống của người Việt. Nếu âm sắc trống của người Việt vang, to thì âm sắc trống của người Tây Nguyên lại không vang, không lớn nhưng mang đậm tính tinh tế và chặt chẽ, thể hiện nét văn hóa độc đáo của các dân tộc vùng Cao nguyên.

Bên cạnh chiếc trống Tào của người Thái, chiếc trống Cao Lan của dân tộc Cao Lan vùng núi phía Bắc tương đối độc đáo. Tang trống được làm bằng sành, ở giữa thắt lại, hai mặt trống bịt da gắn vào tang trống bằng vòng đai mây. Trống được đặt ngang, tay phải dùng một que mềm để đánh, bàn tay trái vỗ theo tiết tấu âm nhạc độc đáo của người Cao Lan. Với âm thanh đục, không ngân vang trống Cao Lan được dùng để hòa tấu trong ban nhạc dân tộc, và đôi khi chỉ cần một chiếc trống đánh lên cũng đủ để đồng bào Cao Lan múa suốt đêm các điệu múa của dân tộc mình.

Ngoài chiếc trống Tào, người Thái còn có coọng, một loại trống rất dài. Hai mặt coọng được bịt bằng da trâu có đường kính khoảng 80 cm, tang coọng hình ống làm bằng thân cây lớn đục rỗng, coọng được đánh bằng dùi gỗ. Với âm trầm, ít vang coọng thường hòa cùng hai chiếc cồng đệm cho những điệu xòe vòng, múa sạp của trai gái người Thái.

Sự đa dạng của nhạc cụ màng rung các dân tộc miền núi phía Bắc đã góp phần không nhỏ tạo nên sự phong phú của nhạc cụ màng rung Việt Nam. Nhạc cụ họ màng rung Việt Nam rất đa dạng và phong phú với cấu tạo, chức năng nghệ thuật và vị trí xã hội khác nhau. Tùy thuộc vào nhu cầu thẩm âm và hoạt động văn hóa xã hội của từng dân tộc mà sử dụng trống đánh thích hợp. Từ trong lễ hội của người Tây Nguyên đến những hình thức nghệ thuật của người Việt, nhạc cụ màng rung đều có cách thể hiện tinh tế, độc đáo mang đậm bản sắc văn hóa các dân tộc Việt Nam.